

25 maart 1915

Antwerpen.

Engelse vliegers werpen bommen op Hoboken.

Londen, 24 maart. Twee Engelse vliegers hebben vandaag bommen geworpen op duikboten die de Duitsers in Hoboken, bij Antwerpen, bezig waren te bouwen. Men gelooft dat de werkplaatsen, waar de duikboten werden vervaardigd, en twee duikboten aanmerkelijk zijn beschadigd. De vliegers zagen de werkplaatsen vuur vatten. Er lagen vijf duikboten op hellingen.

Een derde vlieger heeft in Nederland moeten landen.

Het Engelse ministerie van buitenlandse zaken meldt nog omtrent deze aanval:

Hedenmorgen is door vijf Engelse marinevliegers met goed gevolg een aanval uit de lucht ondernomen op Duitse onderzeeboten, die te Hoboken bij Antwerpen worden gebouwd. De tocht werd onder de moeilijkste omstandigheden uitgevoerd, maar twee vliegers slaagden er in bommen te laten vallen en grote schade toe te brengen aan de inrichtingen, die in brand geraakten, en aan twee onderzeeërs.

Bommen op de Cockerillwerf te Hoboken.

Men schrijft ons uit Antwerpen dd. 24 dezer:

Een kleine emotie vanmorgen: we hebben hoog bezoek gekregen! Omtrent half acht werden we verrast door een aantal dreunende slagen, zoals wij er, sedert het bombardement, zaliger gedachtenis, geen hoorden. Hoofden uit de ramen, de straten, de daken, de

platformen vol met toeschouwers. Kijk, daarginds zweeft er een, precies een baars in het heldere water. En de kanonnen beginnen te donderen en jagen hem na met projectielen, die een donker wolkje tegen de grijs bewolkte lucht tekenen; maar alle schoten blijven ver van de vlieger, die in noordelijke richting weldra verzwond. Nog lang werd hij door de kanonnen achterna geblaft ...

In de stad wordt verteld, dat het een Engelse tweedekker was, die van de noordzijde gekomen is en over Burcht bezuiden Antwerpen schielijk is neergedaald en twee bommen heeft geworpen op de werkhuizen van Cockerill te Hoboken, waar, naar men zegt, duikboten worden vervaardigd. De bedoeling is ook transporttreinen op Gent te raken. Een taube moet spoedig jacht gemaakt hebben op de Engelsman, die echter ontkwam langs de kant van waar hij gekomen was.

De hoge bezoeker moet links en rechts projectielen hebben gezaaid; zo is er één terechtgekomen op de hoek der Anselmo- en Brantstraten, terwijl op de Groenplaats, een twintigtal meter van het standbeeld van Rubens, door een shrapnel, ongetwijfeld tegen de tweedekker gericht, een put van een 25 cm diep werd gegraven. De shrapnel is niet ontploft.

Dat het geval heel wat beroering heeft verwekt, laat zich begrijpen: de mensen waren aan de rust zowat gewend geraakt, maar de oude paniek die zo menig zenuwgestel heeft geschokt, heeft nu menigeen weer te pakken. Men denkt bovendien algemeen, dat dit maar een begin is. Gisteravond gingen zoeklichten door de hemel, wat er op wijst, dat er aan Duitse zijde gewaakt wordt.

Nader meldt men ons, dat te Antwerpen werd verteld, dat één duikboot is vernield en één ernstig beschadigd. Een Engelse vlieger

moet bij de werf van Cockerill plotseling tot op 100 m van de grond zijn gedaald, en daarop al zijn bommen hebben geworpen.

De Engelse vlieger-officier die gistermorgen te Kruieningen is geland, was die ochtend om 5 u 25 uit Duinkerken gekomen met nog vier andere Engelse vliegers. Zij hebben bommen geworpen op de werf van onderzeeboten te Antwerpen.

In de haven van Antwerpen zullen, naar van Duitse zijde wordt bericht, met medewerking van het gemeentebestuur grote werkzaamheden worden ondernomen tot verbetering en uitbreiding van de dokwerken. Er is reeds gedeeltelijk een begin mee gemaakt.

Het gemeentebestuur heeft voor dit doel bijna 4000 arbeiders in dienst genomen.

Over de aanval van vliegers der geallieerden boven Antwerpen meldt men ons nog uit Terneuzen:

Gisterenmorgen heeft men hier drie vliegtuigen waargenomen, vliegend in oostelijke richting. Dezen zijn rond 8 uur boven Antwerpen gekomen en werden, op grote hoogte zwevend, door de forten van Beveren en Kruikeke zonder resultaat beschoten. Bij de Schelde gekomen, daalde een tweedekker tot ongeveer 50 meter boven de werf de Nieuwzaat (naast die van Cockerill), waar voortdurend een 1500 Duitsers aan het werk zijn en liet 2 bommen vallen. Het vliegtuig werd hevig beschoten, de granaatkartetsen sprongen aan alle zijden, maar de met een vlag wuivende vlieger kon zich blijkbaar ongedeerd verwijderen.

Daar alles onmiddellijk werd afgezet, was het niet mogelijk omtrent de gevolgen van het bommen werpen iets te vernemen, maar er

werd gesproken van grote schade op de werf en doden en gekwetsten. In alle geval kwamen de Rode Kruisauto's in actie.

Er was dinsdag een proeftocht gehouden op de Schelde tussen Hoboken en Temse met een nieuwe duikboot, die nu naar Brugge zou worden vervoerd.

Vermoedelijk heeft de vijand daarvan kennis gehad en beoogde de aanval de vernietiging der duikboten.

27 maart 1915

De tocht der Engelse vliegers naar Antwerpen.

Londen, 27 maart. De Daily Chronicle noemt als het wellicht meest belangrijke resultaat van de aanval der Engelse vliegers op de werf van Hoboken bij Antwerpen, de ontdekking, dat de Duitsers daar 5 duikboten gebouwd hebben.

29 maart 1915

De Duitse duikboten te Antwerpen.

Berlijn, 29 maart. Naar aanleiding van de waarschuwing der Westminster Gazette, dat de in Antwerpen gebouwde Duitse duikboten alleen over de Nederlandse Schelde de zee zouden kunnen bereiken, zegt Politiken, dat dat een dwaas praatje is. Duitsland, dat tijdens deze oorlog zoveel problemen van technische aard heeft opgelost, zou hierop ook wel iets vinden. Waarschijnlijk zou men de boten in gedeelten over land kunnen zenden.

Berlijn, 29 maart. Naar aanleiding van een opmerking in het Kopenhaagse blad Politiken, dat het Reuter-telegram, volgens hetwelk Duitsland voornemens zou zijn de onzijdigheid van

Nederland te schenden door zijn duikboten van Antwerpen uit over de Schelde naar het Kanaal te zenden, een verzinsel noemt, schrijft de Deutsche Tageszeitung, dat juist Engeland plannen tot schending van de onzijdigheid van Nederland gekoesterd heeft en dat de uitvoering daarvan slechts door de verdedigingsveldtocht van Duitsland naar België verhinderd is.

Het blad herinnert dan aan de beroering te Londen, Parijs en Brussel over de voorgenomen aanleg van een fort bij Vlissingen. Antwerpen zou dan niet of zeer moeilijk meer als basis kunnen worden gebezigd voor een Engels expeditieleger. Sedert heeft Engeland gehoopt, dat Duitsland de onzijdigheid van Nederland zou schenden door de monding van de Schelde voor militaire doeleinden te gebruiken, maar, zegt de Deutsche Tageszeitung, ook deze hoop is bedrogen uitgekomen.

1 april 1915

Belgische vluchtelingen, die gisteren over de grens te Roosendaal aankwamen, hebben verteld dat voor het Duitse garnizoen in Antwerpen gistermorgen plotseling alarm werd geblazen en dat dit geschiedde voor de Duitse cavalerie in Kalmthout.

2 april 1915

Engelse vliegers boven Antwerpen en Zeebrugge.

Londen, 1 april. Naar de admiraliteit mededeelt heeft een Engelse vlieger met goed gevolg vier bommen geworpen op de Duitse duikboten die te Hoboken (bij Antwerpen) worden vervaardigd. Een andere vlieger heeft de duikboten die te Zeebrugge liggen gebombardeerd.

6 april 1915

Parijs, 5 april. Er zijn nu juist inlichtingen gekomen over de resultaten van het bombardement, dat de Engelse vliegers de 26^e maart in België hebben uitgevoerd.

Die resultaten zijn de volgende: De luchtschepenloodsen te Berchem zijn ernstig beschadigd, alsmede een luchtschip, dat daarin was geborgen.

Te Hoboken zijn de scheepswerven in brand gestoken. Twee Duitse duikboten zijn vernield, een derde is beschadigd. Veertig arbeiders zijn gedood en tweeënzestig gewonden.

8 april 1915

Het Belgisch informatiebureau verneemt uit Brussel:

De Duitse militaire overheid liet onlangs aan het Brussels gemeentebestuur weten, dat het te zorgen had voor het herstellen van de grote verkeersweg tussen Brussel en Mechelen. Dat kwam neer op een geheel nieuwe bestrating. Het gemeentebestuur antwoordde dat die straatweg een rijksweg was, en dus buiten het wegennet lag dat Brussel in beheer heeft, te meer, daar geen enkele meter van die weg op Brussels grondgebied ligt.

Toen het Duitse militaire bestuur bleef aandringen, beriep het gemeentebestuur zich op de Haagse Conventie, ten bewijze dat uitsluitend de Duitse regering aangewezen was om deze werken voor haar rekening te nemen, en dat het opleggen van deze verplichting aan de gemeente Brussel even onjuist zou zijn als te eisen van de gemeente het herstel van de straatweg van Koningsbergen naar Berlijn.

Daar het legerbestuur wilde doordrijven, wendde de gemeente zich tot het Duitse civiele bestuur. Dit stelde, na onderzoek van de zaak, het gemeentebestuur van Brussel in het gelijk. Doch onmiddellijk na die uitspraak liet het militaire bestuur zijn oppergezag over het civiele bestuur gelden: het veroordeelde de gemeente Brussel tot een boete van 50.000 F, omdat het geweigerd had te gehoorzamen aan zijn bevelen en dwong haar daarenboven de werken onmiddellijk uit te voeren.

Uit Antwerpen.

Te Antwerpen is zondag namens het Duitse bestuur door de commandant, generaal-majoor von Bodenhausen, waarschijnlijk in verband met de viering van de verjaardag van koning Albert der Belgen, die, naar men weet, heden 40 jaar oud is geworden, de volgende "bekendmaking" verspreid:

Er is reden om terug te doen opmerken: samenscholingen van meerdere personen in de straten en openbare plaatsen, inrichten van publieke stoeten, houden van verzamelingen zonder de toelating daarvoor te hebben, en bevlagen van de huizen met de Belgische driekleur, zijn verboden.

De overtreders worden volgens de oorlogswet gestraft.

12 april 1915

Een Rijn-Scheldekanaal door Nederlands Limburg.

De plannen om de Rijn via Nederlands Limburg door een kanaal te verbinden met Antwerpen, vinden in de laatste tijd in Duitsland om begrijpelijke redenen hernieuwde belangstelling. In het weekblad "Der Rhein" van 8 dezer bepleit de ingenieur Rosemeyer uit Keulen,

die zijn naam indertijd verbond aan het plan van een kunstmatige Rijnmond bij Emden, de wenselijkheid van het nieuwe "Rheinwestkanaal" naar Antwerpen. Zo wij op dat artikel even de aandacht menen te moeten vestigen, dan is dit op grond van de in dit verband wel meer gehoorde averechtse voorstelling omtrent de verplichting, die op ons land zou rusten om het graven van een kanaal dwars door Limburg toe te laten. De heer Rosemeyer zegt in zijn artikel, dat de Nederlandse administratie tot nu toe een welwillend standpunt tegenover het plan van een kanaal van de Rijn naar Antwerpen heeft ingenomen, en merkt dan verder op, dat ons land krachtens art. 12 van het vredesverdrag met België van 1839 zijn toestemming tot een kanaal langs Sittard zou moeten verlenen. Het is juist, dat die verplichting voorkomt in art. 12, welke bepaling spreekt van een kanaal of weg door Limburg te maken. Intussen kan thans op dit traktaatartikel geen beroep meer gedaan worden; Nederland is nl. zijn verplichting uit art. 12 reeds nagekomen, door bij verdrag van 13 januari 1873 (Staatsblad nr 106) zijn toestemming te verlenen tot de aanleg door Limburg van de spoorweg Antwerpen- . Voor de uitwisseling van de bekrachtigingsoorkonden is er toch van weerszijden aan herinnerd, "dat, volgens de verklaringen door beide regeringen aan de wetgevende kamers gedaan, de vergunning tot aanleg van een spoorweg van Antwerpen naar Gladbach door het hertogdom Limburg, gaande langs Roermond, zoals die bedongen is bij het traktaat van 13 januari 1873, de volledige en algehele uitvoering daarstelt van art. 12 van het traktaat van traktaat van 19 april 1839." De verplichting uit het verdrag van 1839 is dus reeds in 1873 door ons nageleefd. Er kan dus thans geen beroep ten bate van een nieuw kanaal op het traktaat van 1839 gedaan worden, zoals de heer Rosemeyer nu ook weer wil.

Het is natuurlijk niet de bedoeling van de bovenstaande opmerking te betogen dat waar hier geen verplichting bestaat, Nederland zich nu onder generlei voorwaarde geneigd behoort te betonen tot een "Rheinwestkanal" mee te werken, indien ooit een verzoek in die richting onze regering mocht bereiken. Deze vraag laten wij thans geheel buiten beschouwing.

Nederlands steuncomité te Antwerpen.

Ter leniging van de grote armoede onder de te Antwerpen wonende Nederlanders is op 9 dezer daar ter stede een Nederlands Steuncomité opgericht. Tot nu toe was in deze richting reeds gewerkt onder de leiding van de regeringscommissaris in België, mr. W. A. Rutgers, die daartoe van het Kon. Nat. Steuncomité en van enige particulieren gelden ontvangt, maar het arbeidsveld breidde zich zozeer uit, dat het vormen van een comité de regeringscommissaris wenselijk voorkwam. Nu zo een Nederlands Steuncomité te Antwerpen tot stand gekomen is, hoopt men de middelen te vinden om te voorkomen, dat onder de talrijke te Antwerpen verblijvende Nederlanders gebrek geleden wordt.

Op verzoek van de vergadering aanvaardde mr. W. A. Rutgers het erevoorzitterschap van het comité, terwijl dit ook aan de heer J. A. van den Bergh, consul-generaal der Nederlanden te Antwerpen, die wegens een lichte ongesteldheid verhinderd was de vergadering bij te wonen, zal worden aangeboden.

Verder bestaat het comité uit de volgende personen: L. H. Smeding, voorzitter; H. Jurgens, ondervoorzitter; mr. J. G. Blink, 1e secretaris; M. Blaubeen, 2e secretaris; W. Mähler, 1e penningmeester; B. Wijngerle, 2e penningmeester; J. de Lange, commissaris; S. Aptroot;

mevr. J. A. van den Bergh; mevr. W. Mähler; Th. De Meester; J. W. Schutte; mevr. L. H. Smeding; W. A. van der Veen.

15 april 1915

Voor de verminkte Belgische soldaten.

Men meldt ons van Belgische zijde:

Sedert half februari is in de Antwerpse pers propaganda gemaakt voor het denkbeeld om in de Scheldestad een invalidenhuis op te richten, waarin de dakloze verminkten van deze oorlog zouden opgenomen worden. Alleen die verminkte Belgische soldaten, die op 1 augustus in de provincie Antwerpen woonden en zonder huis en zonder bloedverwanten zijn, zouden er wonen. Zij zouden er hun oud beroep uitoefenen, of, naar de omstandigheden, een nieuw ambacht aanleren. De kosten van opbouw, inrichting en onderhoud worden door feestelijkheden, inzamelingen en giften bijeengebracht. Aan staat, stad, gemeenten en provincie zal geldelijke tegemoetkoming worden gevraagd. De onderneming wordt geleid door een daartoe opzettelijk gestichte vereniging "Ons invalidenhuis"; de invaliden zelf zouden het inwendig bestuur uitmaken.

Nauwelijks was het voorstel de wereld in, of van overal daagde de medewerking op. Giften kwamen binnen, verlotingen van gedenkpenningen werden in de meest gekende volkslokalen gehouden, zangers en toneelspelers stelden hun talent ten dienste van het werk.

De vereniging "Ons invalidenhuis" doet nu ook een beroep op de liefdadigheid der in Nederland verblijvende Belgen en der

Nederlanders, opdat ook zij allen hun penning voor onze invaliden zouden storten.

Er wordt op gewezen, dat Duitsland reeds 138 inrichtingen voor invaliden heeft tot stand gebracht, die ook dank zij het initiatief van enkele burgers in het leven zijn geroepen.

Giften voor het Antwerpse invalidenhuis te Antwerpen worden in dank aangenomen door voormelde vereniging, Jeruzalemstraat 5, of door de ontwerper van het plan, Edw. Poffé, Coburgstraat 24 te Antwerpen.

19 april 1915

De soldatenbrieven uit de loopgraven vallen in twee hoofdsorten in te delen, ernstige en luimige. Hier is een tussensoort: de gemoedelijke. Wij vonden hem afgedrukt in Antwerpsche Tijdingen.

16 maart 1915

Bemide familie (allemaal),

Hoera!!! Wij hebben elkaar gevonden, ik en Adolf. Op een avond de 1^e maart liepen wij elkaar bijna omver. Ge kunt u onze vreugde voorstellen na 8 maanden oorlog en wat beter is, alle twee zo gezond als blikkes en vet als varkentjes.

Adolf heeft een tamelijk goed werkje vast. Hij is van zijn regiment overgegaan bij de telegrafisten van de genie, hetgeen zo gevaarlijk niet is, als het leven in de loopgraven.

Ik, Frans, denk binnenkort met de oude klassen bij de "travailleurs" gezet te worden, die achter het front werken.

Hierbij is al een portret van Adolf. Binnenkort, als wij in elkaars nabijheid blijven, zult gij er een van ons beiden ontvangen, wel te verstaan als de brieven bij u aankomen.

Op het ogenblik dat ik schrijf, liggen we samen in een “villa”, waar vroeger koeien en varkens woonden, die nu allemaal opgegeten zijn. “Villa spring binnen” heeft zij nu. De salon is onder de pannen en de sofa is een hoop lange pluimen.

Adolf, die hier met zijn makker zijn eigen kost doet, heeft mij op een diner verzocht. De menu van onze laatste uitrij kan er nog niet aan snuffelen.

Wij liggen hier te vertellen over de plezieren die wij al beleefd hebben gedurende de oorlog en ze te vergelijken met die van vroeger in onze maatschappij.

Ja, wij kunnen wel denken dat onze maatschappij nu wel zal opgeschorst zijn, maar vrienden van de ton, laat dat maar niet aan uw hart komen. Als wij het geluk hebben weer te keren en de vrede is weer hersteld, zullen wij ons nog duizend maal beter vermaken en daarom zeker, omdat wij nu het leven meer naar waarde zullen schatten, nu wij weten welke diepe ellende er in een mens zijn leven kan voorkomen. Wij zullen na deze beproeving gelukkiger en meer tevreden mensen zijn.

Marie, ik heb uw brief van 22 februari ontvangen, de eerste die ik ontvang buiten 2 kaarten van nonkel Pierre. Die heeft mij veel genoeg gedaan, vooral voor het nieuws van de kinderen. Volgens ik aan het adres zie, hebt ge van mij nog maar alleen dit kaartje van Sainte-Adresse ontvangen. Ik heb u reeds zeven keer geschreven.

Ik denk wel dat het met ons geliefd zoontje goed is. Beste vrouw, omhels de kinderen voor mij en als ge nog schrijft vertel mij dan nog meer van hen.

Tot weerziens.

In de Indépendance belge deelt dr. Terwagne mede, dat Castelein, de waarnemende voorzitter van de Kamer van koophandel te Antwerpen, een rapport bij de intercommunale commissie aldaar heeft ingediend naar aanleiding van de opvorderingen, die er door de Duitsers gedaan zijn. In het rapport, dat van 18 maart is, wordt medegedeeld, dat de opvorderingen, in tegenspraak met de twee maanden geleden aangegane verplichtingen, niet betaald zijn. In het geheel bedraagt, volgens het rapport, de waarde der opvorderingen 85 miljoen frank, waarvan op zijn hoogst 5 miljoen betaald zou zijn. Een Antwerpse firma heeft op een vraag aan de Duitse overheid het volgende antwoord gekregen:

“De vraag wanneer en op welke wijze de administratie van het leger over zal gaan tot het betalen van de koopwaren, die in het bezette gebied opgevorderd zijn, wordt onderzocht. Het is onmogelijk zich bezig te houden met een afzonderlijk geval voor er definitief een algemeen reglement is samengesteld.”

Dr. Terwagne verneemt, dat de permanente deputaties, ingevolge verzoek der benadeelde kooplieden, het voornemen hebben gehad de 15^e dezer te protesteren tegen het betalen van de oorlogsvergoeding van 40 miljoen, die toen verviel. De Reichs Entschädigungskommission zou naar aanleiding van dat gerucht in het leven geroepen zijn. Die commissie, door de Duitse overheid ingesteld, heeft tot doel de schadeloosstellingen te bepalen voor de in België en Noord-Frankrijk gedane opvorderingen.

21 april 1915

Men schrijft ons van de Brabantse grens: De Duitsers houden de grenzen nog steeds gesloten. Naar hun zeggen geschiedt dit voor de controle der passen, waarmee grote knoeierijen zouden zijn gepleegd. Wat hier van zij, zeker is het, dat op het ogenblik in België grote troepenverplaatsingen aan de gang zijn. Van de Belgische grens bij Zundert zijn alle Duitsers vertrokken en zelfs het schildwachthuisje is daar opgebroken.

In Putte mocht het brood voor de Belgische gemeenten gisteren weer de grens over, doch het moest over de versperring heen van de ene wagen op de andere worden geworpen.

22 april 1915

Men seint van de Belgische grens aan het Huisgezin:

Dinsdagavond omstreeks 9 uur trachtte een viertal briefsmokkelaars de versterkte stelling nabij Belgisch Putte te passeren. Een hunner trapte op een contactmijn die ontplofte. De man werd letterlijk in stukken gescheurd. Zijn vrouw, die er ook bij was, viel in onmacht en werd gevangen genomen.

De twee anderen wisten te ontsnappen.

24 april 1915

Uit Luiksgestel wordt op 21 april gemeld: Langs de grens, waar een streng toezicht werd gehouden, zijn nu de Duitse cavaleristen begonnen met draadversperringen aan te leggen over grote afstanden. Tot nu toe was nog geen versperring aangebracht. De smokkelhandel zal daardoor misschien beperkt worden. De aanhoudingen zijn zeer talrijk, vooral aan Hollandse kant. De

Duitsers hebben grote hoeveelheden waren van smokkelaars in Lommel opgeslagen.

27 april 1915

Uit België. Antwerpen, 27 april.

De goederenbeurs alhier wordt steeds drukker bezocht en er wordt reeds veel handel gedreven. Vele groothandelaars keren terug en het zakenleven neemt grote omvang aan. In april zijn ongeveer 17.000 Belgen uit Nederland teruggekomen.

28 april 1915

Te Antwerpen waren tijdens het beleg de schilderijen der hoofdkerk naar het museum overgebracht. Toen men ze daar controleerde, bleken er twee te ontbreken, die deel uitmaakten van een reeks, voorstellende de legende en mirakels van Sint Rumoldus, en bestaande uit 25 stuks.

Allen zijn van een meester; de eerste dagtekenen van 1480; de laatste van 1515. Hun coloriet en eigenaardige voorstelling herinneren aan de Brugse school. Ook geven zij trouw de kleding van die tijd, en prachtige brokken van Oud Mechelen weer.

Het Handelsblad van Antwerpen verneemt thans, dat de twee ontbrekende panelen ontdekt zijn in de kelders van het aartsbisdom. Zij waren verloren geraakt tussen schilderen van mindere kunstwaarde, die men nodig geacht heeft over te brengen.

29 april 1915

Hulde aan Nederland.

Onze correspondent te Antwerpen meldt ons op 26 dezer:

In de Antwerpse gemeenteraad, die heden vergaderde, heeft burgemeester J. de Vos de volgende rede uitgesproken:

Mijn Heren. Het is u allen bekend, hoe in de dagen van beproeving, die ons dierbaar vaderland doorworstelt, de Nederlandse natie zich inspant om de ellende van onze medeburgers te verzachten. Op alle denkbare wijzen werden de vluchtelingen getroost en opgebeurd; de stoffelijke steun die hun met de meest spontane offervaardigheid geboden werd, is schier onberekenbaar; en dagelijks nog wordt dit werk van barmhartigheid met onverflauwde ijver voortgezet.

Dat elke burger, van welke stand ook, diep doordrongen weze van de erkentelijkheid, die ons volk aan de gastvrije broedernatie verschuldigd is!

Het college van burgemeester en schepenen heeft het zich tot plicht gerekend, zijn dank uit te drukken voor de weldaden, die de zo beproefde Antwerpse bevolking genoten heeft.

Het aanstaande verjaringsfeest van Hare Koninklijke Hoogheid Prinses Juliana hebben wij een uitnemend gunstige gelegenheid geacht om de dankbare genegenheid van volk tot volk te vertolken. Immers, op die dag jubelt de ganse Nederlandse bevolking om de voorspoed van haar vorstenhuis, symbool van de welvaart van het volk; ook hier te lande zal aan de sympathie voor onze noordelijke stambroeders op bescheiden doch daarom niet minder hartelijke wijze lucht gegeven worden. Ons is de gelegenheid gegund, om onze erkentelijkheid jegens regering en volk te laten samengaan met onze wensen van voorspoed voor de doorluchtige dynastie, en

alzo pijnlijke herinneringen, door meer blijde gedachten te verzachten.

Het college heeft aan de Nederlandse regering een bedankingsbrief gestuurd, waarvan ik de heer secretaris verzoek, lezing te willen geven, en wij betwijfelen geenszins, of de gevoelens, daarin uitgedrukt, zullen door u bijgetreden worden.

De gemeentesecretaris H. Melis gaf vervolgens lezing van volgend stuk:

Antwerpen, April 1915.

Excellentie,

Onder de geweldige drang der gebeurtenissen, hebben een groot aantal onzer Antwerpse medeburgers, tijdens de rampzalige oktoberdagen van verleden jaar, voor de dreigende oorlogsteisteringen beducht, hun haardstede verlaten om bij gastvrije volkeren hulp en troost te zoeken. Velen van hen kozen toen de wijk naar Nederland, als naar het uitgelezen en veilig verblijf van de vrede. Hoe onafzienbaar de ellende toen ook was, de toewijding, waarmee zij gelenigd werd, was grenzeloos. Geen uitgeweken landgenoot, of hij is innig getroffen geworden door de warme en meevoelende hartelijkheid, waarmee hij door de Nederlandse bevolking werd opgenomen. Op het edel voorbeeld van Hare Majesteit de Koningin, en sterk door de genegen steun van Haar beleidvolle regering, heeft heel het Nederlandse volk als één man zich aangegord om te pogen, de smart van het rouwend broedervolk te verzachten.

Thans, na een onbepaalde gastvrijheid op Nederlands bodem te hebben genoten, zijn meest al onze medeburgers naar hun

beproefde stad teruggekeerd, met het besef, dat het een heilig gebod is, zijn haardstee te beschermen, en een nationale plicht, ook in de tegenspoed schouder aan schouder te staan; maar des te inniger is ook hun onvergankelijk gevoel, uw Natie eer en dank schuldig te zijn voor de weldaden, zo gul door uw gastvrij land en volk bewezen.

Wij beschouwen het als een hoog voorrecht, deze gevoelens der Antwerpse bevolking te mogen uitspreken, en hebben de eer Uwe Excellentie te verzoeken, daar bij de Nederlandse Regering de tolk van te willen wezen.

Wij voegen hierbij de wens, dat Nederlands doorluchtig vorstenhuis met alle heil gezegend blijve, en dat de ons zo hartelijk genegen Nederlandse natie steeds de heerlijkste voorspoed moge kennen.

Wij hebben de eer, Uwe Excellentie de verzekering van onze zeer bijzondere hoogachting aan te bieden.

Namens het college van Burgemeester en Schepenen.

Bij verordening

De secretaris De Burgemeester

H. Melis Jan de Vos

Aan zijne excellentie, de Heer Mr. P. W. A. Cort van der Linden,

Minister van Staat

Minister van Binnenlandse zaken,

Tijdelijke voorzitter van de Raad der Ministers.

De gemeenteraad heeft rechtstaand de rede van de burgemeester en de lezing van de brief aangehoord en beide met toejuiching bekrachtigd.

De brief, op Japans papier gedrukt met Plantijnse letter is een meesterstukje van de bekende Antwerpse drukkersfirma J. E. Buschmann.

Een Vlaamse jongen.

Antwerpen, 26 april.

Ik heb hier voor me liggen de brief van een onzer jongens in het veld. Ik ken weinig literair proza, dat me, als dit kunstloze geschrijf van een achttienjarig, zo onmiddellijk in het hart heeft gegrepen. Het is niet nodig daar enige prijzende volzinnen rond te weven. Doen onze jongens hun plicht? Of ze! Men leze wat deze dappere schrijft (de namen en al de stipte aanduidingen laat ik weg), geniet van zijn prachtige levenshumor, en bedenk verheugd, zo zijn er velen!

Voor de vijand, 6 december 1914.

Lieve ouders en broertjes,

In mijn vorig schrijven zegde ik u een brief te doen geworden met meer nieuws, ehwel hier is hij.

Hoe gaat het te Antwerpen, papa zonder werk? De mannen zonder school? Schrijf gauw hoe het gaat, dat ik volkomen tevreden ben.

Ik wil u mijn ganse geschiedenis verhalen, vanaf dat u mij het laatst gezien hebt, tot nu toe.

Een paar dagen na uw bezoek, werd ik ingedeeld in het ...^e linie, dat toen op het front was in B. voor Antwerpen. Nauwelijks enige minuten in het nieuw regiment, zag ik de eerste obus vallen en begonnen de poppen te dansen. Wat zo'n obus is, kunt gij u niet verbeelden; als ge er zo een op de kop moest hebben, ik geloof niet dat ge veel tandpijn zoudt voelen; die gaillards maken putten in de grond van 4 m diameter en zijn in staat van het sterkste huis in eenmaal te doen instorten zelfs als ze er neven vallen.

Na een paar weken voor Antwerpen te hebben geweest, waren wij verplicht het veld te ruimen. Helaas wij waren niet talrijk genoeg. Ik verzeker u dat ik verdrietig was, ik weende en snikte als een kind toen ik Antwerpen achter de rug had en de vlammen naar omhoog zag stijgen. Toen eerst begreep ik hoeveel ik hield van die stad, die mij groot had zien worden. Toch ben ik trots u te kunnen zeggen dat ik geen ogenblik moedeloos ben geweest, en dat ik in de strijd rond Antwerpen, zelfs toen ik voor het eerst een 42 zag vallen, geen ogenblik bang ben geweest, integendeel de loop van mijn geweer gloeiend heb gehouden.

Ik herinner mij nog dat toen ik met het ...^e door Antwerpen kwam langs de boulevard ... de blinden bij oom P. neergelaten waren; ik dacht toen dat oom P. al weg was; dit was de dag voor het bombardement. Ik had nochtans gerekend van even aan te lopen en goede dag te zeggen.

Twee dagen later gingen wij weg door Antwerpen in volle vlam terwijl het bombardement in volle gang was.

Ik had mij liever voor de wallen laten doodschieten. Tussen twee haakjes, heeft ons huis ook afgezien? en dat van oom P.?

Wat het leven van toen betreft, ik was met drie boezemvrienden, ook volontairs in dezelfde compagnie, 3 jongens van goud en ware helden. De een N., een Waal, hebt ge al gezien, dat is die type waar ik u veel van verteld heb, die de wereld rond geweest is, en goed bij kas is; de twee anderen, de B. van Brussel, de plezantste van het regiment, en H. van Antwerpen, de dapperste vent die ik ooit gezien heb (nu wellicht dood of in het hospitaal, levensgevaarlijk gekwetst in een van onze latere gevechten). Wij gevierden waren altoos in de eerste rij, en zolang wij bijeen waren was het plezier van 's morgens tot 's avonds. Ge moogt vrij geloven het is voor het eerst van mijn leven dat ik ware vrienden tegengekomen ben (zoals men in de boeken er over schrijft). De keuken deden wij gevierden; onder ons vierden gingen wij uit als we in repos waren en in het vuur waren het altijd salvos van 4 geweren. Waarlijk wij leefden gelukkig onder ons 4, als broers.

Na de retraite van Antwerpen werd van het ...^e en het ...^e weer een regiment gemaakt, en zo kwam ik in de compagnie waar ik nu in ben.

Toen kwamen de gevechten rond de IJzer, waarvan ik u morgen ga vertellen.

7 december 1914.

In de eerste gevechten rond de IJzer, waren wij Belgen alleen, nog zonder vreemde hulp, en de streek was nog niet overstroomd en altijd tegen overmacht, het spande dan ook terdege.

Het eerste gevecht te Lombardsijde waren wij rond de 1500 man tegen een grote overmacht, die wij zeven dagen lang hebben teruggehouden; de 8^e dag werden wij gereplaceerd.

Zo zeven dagen in het vuur, het was hard, shrapnels en obussen zo veel men wilde. Men had dikwijls niet eens de tijd van een droog stuk brood binnen te kloppen.

Wij gevierden waren extrême avant garde: de 6 eerste dagen ging dat wel, de 7^e dag, 's morgens, deden wij patrouille, een half uur later kwamen er 6 man bij voor de patrouille te doen, die nog geen 5 stappen deden of er vielen er al. Toen trokken wij overigen terug naar de compagnie waar wij (4) gefeliciteerd werden door de commandant. Er waren dan nog wel dingen gebeurd die men niet schrijven kan, en die ik u later wel zal vertellen.

Toen pas begon de echte slag, de ballen floten langs alle kanten. Zeker moment zag de luitenant een honderdtal meters voor de tranchées nog 2 mannen van die patrouille die zich nog bewogen. Toen zijn wij, H. en ik, ze gaan halen, dat is te zeggen, op de buik kruipend vooruitgeschoven en met de twee gekwetsten op de rug teruggekropen. Ongelukkig ontving onderweg de ene nog een bal in de kop, zodat hij op de slag gedood werd en mij zijn bloed en hersens in het gezicht vlogen. Het regende ballen rond ons; gelukkig brachten wij drie het er heelhuids af. Toen wij in de compagnie kwamen werden wij toegejuicht en gelukgewenst, zelfs door de majoor, die ook een geweer in de hand had genomen en schoot als een eenvoudig soldaat met de pijp in de mond. Toen hebben de geweren een gang gegaan.

Er vielen er velen in ons compagnie, onze 3 luitenants en vele soldaten, waaronder ook mijn dappere vriend H., dodelijk getroffen bij een heldhaftige poging om vooruit te gaan naar een andere tranchée. Toen ik hem zag vallen weende ik van verdriet en woede. Ik wilde vooruit lopen om hem te halen, maar werd tegengehouden door de twee andere vrienden die schrik hadden ook mij te

verliezen, maar ik was zo woedend, ik trok mij los ... en wij gingen gedrieën – hoe wij het er afgebracht hebben weet ik niet meer, het was verschrikkelijk. Enfin, wij gelukten in ons stuk en konden onze vriend naar de ambulance brengen, waar de dokter ons verzekerde dat er nog hoop was; toen moesten wij terug in het vuur tot 's avonds, dan kwam men ons remplaceren; gelukkig, wij waren op, en hadden die dag niet kunnen eten.

Toen hebben wij enige dagen repos gehad in Veurne; mijn kapotjas was vol gaten en mijn zak niet minder en de stukken schrapnel zaten in mijn gamel, en bij mijn vrienden was het al ver eender.

Toen wij daarop weer in de slag gingen, hadden wij Franse versterking in de rug. Onze compagnie werd voor het kanaal gelegd als uiterste wacht. Daar zaten wij 4 dagen in het vuur zonder eten, daar wegens het bombardement van Nieuwpoort de vivres niet konden toekomen.

Obussen sloegen links en rechts van ons de grond in en deden ons op onze benen schudden.

Eindelijk de 4^e dag, tegen het vallen van de avond vochten wij in retraite (onze compagnie alleen, om het regiment te vervangen dat in repos ging). Maar daar de brug beschoten werd en een mitrailleuse er op gepointeerd was, had de genie planken gelegd nevens de brug waar wij over moesten trekken, alle minuten 2 of 3 man, opdat de vijand niets bemerkte zou.

De tijd scheen mij eeuwen toe: ik vergat te zeggen dat wij Fransen bij ons hadden tot versterking. Zeker moment was er een Fransman die van de plank gleed en in het water spartelde, waar een zekere dood hem wachtte, daar de vent zwaar geladen was, sac au dos etc., niet zwemmen kon en obussen, schrapnels onophoudelijk in het

water sloegen, daarbij was het vriezend koud, reeds verdween hij onder water, toen, ik weet niet hoe, ik hem vast had.

Ik was van de plank gesprongen en greep de type bij de kraag. Ik vergeet het nooit. Het is het afschuwelijkste dat ik ooit doorleefd heb; de pruimen sloegen rond mij in het water en ik was beladen als een kameel, met 360 cartouches in de zakken, ik had slechts mijn ransel en geweer laten vallen. Het water dat mij in de schoenen en kapot drong deed mijn gewicht nog toenemen en dan de koude die mijn bewegingen verstijfde en, tot overmaat van ramp, de Fransman had mij bij de keel gegrepen en met zich onder getrokken. Gelukkig dat ik sterk ben, mijn eerste werk was toen de vent een boks op de kop te geven, maar zo hard dat ik zelf compassie met de sukkelaar had. Dit had voor gevolg dat hij mij losliet en ik, mij op de rug draaiend, de kerel boven water hield, met alle krachtsinspanning naar de kant zwom, met de drenkeling op de rug. (We wogen samen wel 300 kilo), naar boven klauterden en het in galop op een lopen zetten.

Hulp had ik nog niet gehad, daar in dergelijke ogenblikken in retraite vechten 2 seconden op dezelfde plaats de dood betekent.

Toen de man goed bij zijn positieven kwam was het een jeremiade van belang van: "Que je suis content, brave garçon, merci, etc. ...; en ik, ik lachte mij rond. Ik had die dag de dood wel twintig maal voor ogen gehad en er telkenmale schoon afgekomen. De commandant omhelsde mij en feliciteerde mij, de luitenants drukten mij de hand en alleman van de compagnie kwam mij geluk wensen, mijn twee vrienden schreiden zelfs. De volgende dag werd ik bij de commandant geroepen die mij zeer vriendelijk en zonder dat ik iets vermoedde mijn naam opschreef, ouderdom, enz.

Het vervolg ... Ik ben begonnen met dag aan dag iets te schrijven; doch op de duur, de datum vergetend, heb ik maar doorgeschreven, zonder datum, en nu vandaag zal ik mijn brief voltooien.

11 december 1914.

Ik heb het vorige bijna allemaal geschreven uit de tranchée - ... - waar ik vijftien dagen ben in geweest. Nu zijn wij in repos. Eergisteren werd ik bij de commandant geroepen die mij zegde ogenblikkelijk naar X. te gaan voor mijn decoratie te ontvangen van de koning zelf. Ik trok grote ogen, waste en borstelde mij flink en trok blinkend als een spiegel naar het quartier général in X., waar een luitenant-generaal mij wachtte en met mij naar het paleis van de koning trok. Daar stond ik, en ik beken dat ik bang was, bang in het paleis van de koning, terwijl ik in het vuur nooit gebeefd heb. Na een minuut wachten kwam de koning binnen, in tenue van luitenant-generaal. De koning gaf mij de hand, feliciteerde mij en stak mij de medaille militaire op de borst. (De hoogste onderscheiding, zowel voor een eenvoudig soldaat als voor een generaal). Dan dwong Z. M. mij te vertellen hoe ik de Fransman uit het water gehaald heb.

U weet wel mama, het is slechts aan U alleen dat ik vertel zoals het was, het stuit mij tegen de borst te vertellen om mij op te hemelen; ook antwoordde ik kort, zonder veel krollekens, maar dit scheen onze koning meer plezier te doen dan veel praat, want hij zegde glimlachend, dat hij alles volkomen wist en noemde de grap; “une magnifique action de courage et de fraternité”. Dan bedankte Z. M. mij voor hetgeen ik voor het land gedaan heb en na een lang salut en de felicitatie der officieren gingen wij bij de generaal en zijn staf een glas champagne drinken. Hoe alles eigenlijk gegaan is zal ik u later haarfijn vertellen.

En nu hoe de medaille er uit ziet, het is een groot gouden kruis met een ster in het midden en een Belgisch lint aan, het is het schoonste kruis dat ik ooit zag. Gisteren defileerde men voor mij en deed de compagnie reprise d'arme. De commandant lachte, feliciteerde, schudde mij de hand, en was, geloof ik, nog gelukkiger dan ik zelf, en mijn vrienden zijn nog fierder dan ik en vertellen aan de ganse wereld op welke wijze ik mijn kruis verdiend heb.

De luitenant vertelde mij, dat ik een schone borst heb en dat hij zeker is, dat als de oorlog nog wat aanloopt nog wel een ander ereteken nevens het eerste zal hangen.

Enfin lieve ouders, ik geloof wel, dat ge wist dat uw zoon geen lafaard is. Ik ben zeer goed in de compagnie, het is te zeggen iedereen houdt veel van mij.

Na de geschiedenis met de Fransman hebben wij nog enige slagen gedaan, maar niet zo erg als in het begin en hetgeen dat nog komen moet zal zo erg niet zijn.

Wat het leven betreft het is goed uit te houden, als men zijn plan kan trekken, en in de tranchées is het zo hard niet, als men niet te lui is om de hand uit de mouw te steken, men bouwt houten barakken in de tranchées waar men met 5 à 6 man in zit, men gooit er stro in en maakt vuur bij middel van emmers met gaten in.

Elke barak heeft een naam. Het is in zulke villa dat ik mijn brief begonnen ben.

Wat het eten betreft, als de Duitsers wisten, hoe dat bij ons gaat, ze zouden nogal 'n vieze snuit trekken, 's morgens een half brood (wit), een gourde vol koffie en 6 stukken suiker, twee of drie maal per week 2 haringen, 's middags soep en een stuk vlees (bouillie), 's

avonds patatten en koffie, dan bijna alle dagen een borrel cognac en een pak sigaretten en een handvol tabak.

Verder zijn wij in repos, dan eten wij wat wij willen. Ik ben beroemd in de compagnie om mijn eetlust, en ben bekend als goede kok. Alhoewel nooit geen praktijk gedaan hebbend in de edele kookkunst, kan ik bakken en koken dat het een plezier is om te zien, zo heb ik eens koekenbakken gemaakt voor de ganse compagnie. We lagen toen in repos en twee dagen lang van 's morgens tot 's avonds was ik koeken aan het bakken en ... aan het eten, zodanig dat ik nu ril als ik ze zie.

Een goede week geleden, in de tranchées, trok ik vooruit, zonder dat iemand het wist, daar ik door een kijker in een hoeve tussen ons en de vijand een varken meende te zien; ik trok er dus op uit, geweer op de rug (daar er wel een ontmoeting kon bestaan met anderen dan varkens).

Wat ik toen allemaal doormaakte, zal ik wel eens later vertellen. Enfin, niets schrikte mij af om het varken een pruim in de kop te jagen en te villen en met een half beest op de schouder terug te keren, die avond aten wij in de tranchées hespen en koteletten. Om een kieken of konijn op te eten verdraai ik mijn hand niet. Dus zoals ge ziet kan ik mijn plan wel trekken. Ik maak het mij dan ook zo gemakkelijk mogelijk.

Wat het geld betreft, ik had als solde rond de 2,80 F per week en trek nu nog 1,40 F meer voor de medaille.

Het spreek vanzelf dat dit geld gemakkelijk opgaat, aan gelei of vet voor het brood, aan tabak enfin alles voor de ménage. En alles is te duur. Op dit ogenblik heb ik geen cent op zak, maar men gaat nu solde betalen en, met 1,40 F meer, zal ik er wel stilletjes komen. Ik

ben altijd zuinig geweest met het geld dat ik in B. gekregen heb. Het is slechts een week geleden dat ik de laatste 10 centiem van mijn uitgifte uitgaf.

Ik ontving gisteren een kaart van tante A. mij meldend dat papa 20 F wou opsturen, maar dat er geen middel was, en dat ik moest schrijven of ik een middel wist, dat heb ik dan ook gedaan, maar ik verzoek u niet meer te sturen, daar ik denk dat u beter geld kunt gebruiken dan ik. Ik kan met 4,20 F mijn plan wel trekken, en daarbij ik sta op de lijst voor korporaal te worden (solde 4,20 plus 1,40) en de eerste plaats als korporaal bij de mitrailleurs. Ik had wel zin maar moest dan de compagnie en surtout de 2 vrienden verlaten. Had ik het gedaan, dan was ik gauw onderofficier geweest, maar nu is de eerste plaats die open komt in de compagnie voor mij.

Ik heb veel geleerd door dit leven en ik geloof dat dit een goede invloed op mij heeft. Als ge zo een paar maal de dood in de ogen ziet, krijgt ge heel andere gedachten over het leven en de mensen.

Wat plezier betreft, dit hebben wij genoeg, zelfs in de tranchées houden wij concert. En nu vandaag zelfs amuseren wij ons wel een beetje triestig. De tyfus heerst op het slagveld en gisteren zijn wij ingeënt in de zijde tegen de ziekte (dat gaat met een machientje met spuit). De dokter spoot bij ons allen, in plaats van $\frac{1}{3}$ stof de $\frac{3}{4}$ in, om zeker te zijn dat het goed gedaan was. Nu is de wonde zeer pijnlijk en lachen wij met de potsierlijke gezichten van onze vrienden bij de minste beweging.

Alle nachten als ik slaap droom ik van u allen. Ik slaap altijd in, met het beeld van mijn klein moedertje voor de ogen. Laatst gebeurde het dat ik ontwaakte in het midden van de nacht, ik droomde van thuis te zijn en greep de type die nevens mij snorkte bij de arm, al

zeggend: "Marinus snork zo niet, ge maakt alleman wakker in huis."
Natuurlijk gelach genoeg.

Nu lieve ouders en broertjes, goede moed en geen schrik voor mij.

De hartelijke groeten van

Uw zo innig liefhebbende C.

30 april 1915

Uit Antwerpen.

Onze correspondent te Antwerpen schreef ons op 26 maart:

Een groot deel van de gemeenteraadsvergadering van heden is besteed aan de ondervraging van het raadslid de heer Aalders en een uitvoerig, in alle bijzonderheden tredend betoog in antwoord daarop vanwege de schepen van financiën, de heer Cools. Het gold het nadrukkelijk terechtwijzen (in deze tijd van hysterische lasterzucht en ongeneeslijke dwaasheid bij zoveel mensen wiens verbeelding door de tijdsgebeurtenissen al te licht op hol schijnt te gaan) van enige klachten betreffende zogenaamde misbruiken ter zake aankoop en aflevering van voor onze bevolking bestemde levensmiddelen.

Het spreekt vanzelf, dat in zaken als deze en in de bekende omstandigheden enige teleurstelling niet uitgesloten is. Maar ook het raadslid dat had gemeend zich van kritieken de tolk te moeten maken, heeft na de verstrekte uitleggingen, samen met heel de raad, volmondig beaamd, dat het stadsbestuur de enorme taak der bevoorrading heeft ten uitvoer gebracht op een wijze die het de duurzame erkentelijkheid van onze bevolking ten volle waardig maakt.

Indien de Antwerpse bevolking en die der omgeving uit de versterkte stelling voor de perikelen van de hongersnood gespaard bleven, dan zal dit wel in de allereerste plaats te danken zijn aan het kranige optreden van het Antwerpse schepencollege dat, waar zo velen hun verantwoordelijke post hebben verlaten, ook in de bangste uren ter plaatse is gebleven en inderdaad een reuzenwerk te verrichten had.

Een motie, waarbij de gemeenteraad zijn vertrouwen in de handelingen van het college van burgemeester en schepenen uitspreekt, werd eenparig goedgekeurd.

1 mei 1915

Na de val van Antwerpen. De dekking van de terugtocht.

St. Adresse, 29 april.

Een nieuwe officieuze publicatie geeft de wapenfeiten weer, waardoor de artillerieregimenten der vierde gemengde Belgische legerbrigade in hun vaandels, behalve de naam Halen, ook het opschrift Kwatrecht 9-10 oktober 1914 hebben verworven en geeft inlichtingen omtrent de wijze waarop na de val van Antwerpen de terugtocht van het Belgische leger werd gedekt.

Enige dagen geleden gaf ik u een uiteenzetting weer omtrent de belangrijke ontmoeting, die er midden augustus te Halen plaats had en waarbij de 4^e gemengde brigade zich bijzonder had onderscheiden. Over de verdere loop der gebeurtenissen, meer in het bijzonder betreffende de verrichtingen van de artillerie van die brigade op 9 en 10 oktober rondom Kwatrecht, wordt licht ontstoken in deze nieuwe publicatie.

De snel wassende overmacht van de vijand leidde tot het in de nacht van de 18^e op de 19^e augustus genomen besluit om de stelling op de Gete op te geven en de artillerie van de 4^e brigade terug te doen trekken op de stelling Antwerpen. Zij stelde zich daardoor aan de rechterflank van de Duitse verbindingen door midden België.

Tot de 9^e september bleef zij de Duitse legerscharen bezig houden. Die dag trad de voor de Duitsers zo kritieke toestand in van het plotseling ondernomen Franse offensief, dat van 9 tot 13 september met zulk een succes werd gevoerd, dat de vijand verrast werd en in wanorde op de Aisne moest terugtrekken.

In die kritieke toestand stuurden de Duitsers alle in België beschikbare troepen naar Frankrijk, waardoor het IIIe en IXe reservekorps in geforceerde marsen uit België vertrok. Onmiddellijk werden door het Belgische opperbevel de Duitse landweerddivisies en de divisies marinetroepen, die als bezettingskorpsen achterbleven, met alle beschikbare kracht aangevallen. Het doel werd bereikt, het IIIe en IXe legerkorps keerden inderhaast terug om de bedreigde verbindingen te beschermen. De publicatie zegt verder: "Het valt niet te betwijfelen, dat de aanvallende kracht, waarvan onze troepen onder Antwerpen blijf gaven, een van de voornaamste redenen was, die het Duitse legercommando er toe deden besluiten zich van de stelling Antwerpen meester te maken. Na tegen einde september het reusachtige belegeringsmaterieel, dat het van Maubeuge kon terugtrekken, voor de muren van Antwerpen te hebben gebracht, begon het onze forten en onze verdedigingswerken onder een hagel van ijzer te verpletteren".

Na tien dagen van verschrikkelijke botsingen, waarbij aanvallen ten koste van bovenmenselijke inspanning worden afgeslagen, gebeurt het onvermijdelijke: "Onze dappere divisies, die sedert

verscheidene dagen alleen moeten strijden, verpletterd onder het verschrikkelijke vuur van een artillerie van duivelse macht, kunnen weldra niet langer beletten, dat de vijand in de richting van Lier doorbreekt. De Duitsers trekken de Nete over. In de rug aangevallen, valt geheel de eerste verdedigingslinie; zo is de stad Antwerpen aan de beschieting blootgesteld.

“De Engelse mariniers, die juist aangekomen zijn, kunnen nog slechts helpen om voor korte tijd een weerstand te verlengen, die voortaan toch onmogelijk is.”

Men weet dat op 7 oktober het besluit viel Antwerpen te verlaten.

Om de aftocht van het leger mogelijk te maken was het niet alleen noodzakelijk de vijand in zijn achtervolgingspogingen te stuiten en op te houden, ook en wel voornamelijk moest worden voorkomen, dat de vijand het terugtrekkende leger over Gent en Brugge in de flank tastte, welk gevaar te groter was, nu Aalst door de vijand bezet was. De opdracht om de vijand voor Gent op te houden werd uitgevoerd door een detachement Belgische vrijwilligers, een weinig ruitery en de inmiddels aangekomen Franse versterkingen, de marinesoldaten van admiraal Ronarch. Deze brigade, 15 tot 16.000 man sterk (2 regimenten van 3 bataljons en 1 compagnie mitrailleurs inbegrepen) was van Parijs naar Duinkerken gedirigeerd, doch had onderweg bevel gekregen om per spoor naar Antwerpen te gaan om de bezetting der stad te gaan steunen. Zij kwam echter eerst de 8^e te Gent aan toen de legeraftocht reeds werd uitgevoerd.

Onmiddellijk werden de troepen ontscheept en zij begaven zich naar Melle en nog dezelfde dag werden de loopgraven bezet, die de Belgen reeds tussen Kwatrecht en Gontrode hadden gedolven. Het

overige van de te verdedigen stelling in de bocht van de Schelde, zuidelijk van Gent, tussen Lemberge en Schelderode, werd door de Belgische vrijwilligers bezet. De toegang van Gent langs de oostelijke wegen werd verdedigd door een deel der Franse marinefuseliers. Maar de gehele bezetting beschikte niet over artillerie, onmisbaar tot het bieden van tegenstand.

Ondanks de vermoedenissen, doorstaan bij de verdediging van Antwerpen, wed de artillerie der IVe gemengde brigade opnieuw in actie gebracht.

De 7^e, 8^e en 9^e batterij van deze groep bevond zich in de ochtend van de 9^e oktober in de stelling ten zuidwesten van Melle, bij het gehucht Lindenhoek, waar het alle toegangen tot de te verdedigen stelling onder vuur kon nemen. De 7^e richtte men zich naar Kwatrecht, de 8^e naar Schelderode, de 9^e eerst naar Lemberge.

Deze batterijen hebben zich de 9^e en de 10^e oktober staande gehouden tegen een veel machtiger vijandelijke artillerie. De inspanning richtte zich voornamelijk op het door de Franse mariniers verdedigde front, voornamelijk tegen Kwatrecht, dat op de hoofdverbindingsweg van Aalst met Gent lag. De mariniers hebben daar, prachtig ondersteund door de Belgische artillerie, lang hardnekkig stand gehouden, om eerst na een moeilijke terreinverdediging op het talud van de spoorweg terug te trekken.

De pogingen van de Duitsers om buiten Kwatrecht te komen, mislukken alle door het juist vuren der Belgische artillerie, wat op een ogenblik bij een nieuwe mislukking een geweldige geestdrift bij de mariniers verwekt, die de Belgische artillerie toejuichen.

Het rapport zegt: "Een Duitse batterij wordt gemeld aan de spoorwegovergang bij Kwatrecht; de 7^e batterij neemt ze

onmiddellijk onder vuur en dwingt ze tot stilzwijgen. Ze doet de caissons springen en doodt een groot gedeelte van de paarden, zodat de artillerie in paniek op de vlucht slaat met achterlating van haar stukken.

Als verder de mariniers tegenaanvallen ondernemen in het bos van Gontrode, krijgt admiraal Ronarch opnieuw steun van de batterijen, die vijandelijke uitvallen keren.

In de nacht van de 10^e op de 11^e oktober is de opdracht volbracht en krijgt de divisie bevel het gevecht af te breken. In volmaakte orde gaat men zich op de kust terugtrekken en op de IJzerlinie, om daar opnieuw een belangrijk aandeel in de krijgsv verrichtingen te gaan nemen.

6 mei 1915

Uit Antwerpen:

Thans worden de leergangen van Nederlands door een 70-tal Duitse officieren gevolgd in de school der Quellinstraat. Terwijl de Duitsers dus het nut van onze taal erkennen en zich de moeite getroosten deze aan te leren, vonden vele van onze militaire oversten, waarvan er sommigen twintig en meer jaar dienst hadden, nooit de tijd hiertoe, alhoewel 65 op 100 soldaten Vlamingen waren.

Uit Antwerpen.

Een greepje Antwerpse tijdingen, van 4 mei.

Sedert zondag 2 mei is het sluitingsuur der herbergen bepaald op 12 uur, Belgische tijd. Geen één is er achtergebleven: alle hebben van de toelating goed gebruik gemaakt. Het aspect van de stad was er opeens door gewijzigd. Op sommige verbeeldingen werkte dit

“normaal sluitingsuur” dan ook ... enigszins verontrustend. En de bladen raden de klanten ook aan geen misbruik te maken.

De directeur, Bertrijn, heeft nu van Duitse zijde de toelating gekregen om met zijn toneelgezelschap vertoningen te geven in de Nederlandse Schouwburg.

De eerste mei werd door de socialisten op de meest uitbundige wijze gevierd. De partijgenoten hadden de rode bloem in het knoops gat en wandelden gezapig door de voornaamste straten.

De boomgaarden bloeien alom, en de velden staan prachtig.

10 mei 1915

De Katholieke Universiteit van Leuven denkt er ernstig aan, schrijft de Tijd, haar lessen te hernemen bij het aanstaande studieseizoen. Reeds neemt de academische overheid maatregelen daartoe en heeft zij een zitting voor examens vastgesteld, die in de maand juli zullen plaats hebben voor de speciale scholen en het agronomisch gesticht. De aannemingsexamens voor de speciale scholen der mijnen, burgerlijke gebouwen, kunsten, bouwkunst en elektriciteit, en tot de kandidatuur in fysieke en wiskundige wetenschap, zullen in het Instituut de Spoelbergh plaats hebben op donderdag 15 juli, om 11 uur (Duitse tijd). De inschrijvingen worden reeds daags tevoren gehouden van de dag der examens, van 9 tot 10 uur. De aannemingsexamens voor de school der handels- consulaire en koloniale wetenschappen zijn vastgesteld op vrijdag 16 juli om 10 uur. De academische overheid maakt bekend, dat de reis Brussel-Leuven thans gemakkelijk gaat, en de onderrector zich gelast met de zorg der kwartieren.

18 mei 1915

Uit Oostburg meldt men ons nog:

Velen hebben maandagmorgen even na 4 uur niet een, maar twee zeppelins waargenomen. De voorste veranderde van koers en verdween in oostelijke richting, terwijl de tweede zeppelin in zuidelijke richting doorvoer in de richting van Antwerpen.

De gehele dag is gisteren ondanks de regen steeds hevig kanongebulder uit westelijke richting gehoord. Ook langs de zee kust uit de richting van Zeebrugge hoort men geschutvuur.

Schending van het volkenrecht. (Van Belgische zijde).

Aan het 15^e rapport van de officiële Belgische commissie tot onderzoek van de schending der regels van het volkenrecht, der wetten en gebruiken van de oorlog – door het Belgische gezantschap in Den Haag verstrekt – is het volgende ontleend:

Het is van algemene bekendheid, wordt er o.a. gezegd, dat te Leuven, Aarschot, Dinant, Mechelen en Dendermonde, om deze gemeenten alleen te noemen, meubelen, van particulieren weggenomen, op militaire voertuigen werden geladen en met treinen naar Duitsland werden verzonden. Meldde niet nog onlangs het Deense blad "Politiken" in zijn nummer van 6 april de verkoop van verscheidene ladingen gebruikte meubelen, afkomstig uit België en Frankrijk, waaronder buffetten, kasten, secretaires, canapés, bont, zilverwerk, pendules enz.

Op deze wederrechtelijke onteigening van particulier eigendom is in het gehele bezette gebied van België een politiek van vernieling gevolgd, georganiseerd door de Duitse autoriteiten, en waarvan het officiële communiqué van de Duitse grote generale staf vanaf de 27e augustus 1914 de toepassing meldde. Dit land, zo wordt daarin

o.a. gezegd, zal in de militaire behoeften van allerlei aard moeten voorzien “ten einde de Duitse landen te ontheffen”.

Onder de dekmantel van rekwisities is deze onteigening niet minder in strijd met de regels van het volkenrecht als de vergrijpen van de Duitse legers tegen de eigendommen. Ze levert een rechtstreekse schending op van de artikelen 23 lett. G 46 en 52 van hetgeen is overeen gekomen betreffende de wetten en gebruiken van de oorlog te land, vastgesteld op de 4^e vredesconferentie in Den Haag. Ze miskent bovendien de overeenkomsten in België gesloten door de Belgische autoriteiten zelf. Op het ogenblik, dat deze aan de Belgische provincies een zware oorlogsschatting van 40 miljoen frank oplegde, na de ontzaglijke rekwisities, belastingen en boeten van allerlei aard, waardoor de gemeenten en de Belgische burgers werden getroffen, was ze verplicht een einde te maken aan het tot dusver gevolgde systeem.

De Belgische landbouw, industrie en handel worden eveneens getroffen. De voortbrengselen van de nationale veeteelt, de meest nodige grondstoffen, de fabrieksproducten, machinerie, gereedschappen zijn in beslag genomen en naar Duitsland vervoerd, in strijd met elk recht.

Een groot gedeelte van het rapport is gewijd aan de onwettige rekwisitie van fokpaarden, merries en veulens. Het Belgisch trekpaardenras was steeds beroemd. In de laatste 20 jaar zijn de fokkers, aangemoedigd en gesteund door het Belgische gouvernement, er in geslaagd de fokkerij van deze paarden tot zulk een volmaaktheid op te voeren, dat dit bedrijf een belangrijke bron van inkomsten is geworden. De meeste continentale landen kwamen zich van trekpaarden voorzien in België. Duitsland was een

van de beste afnemers. België voerde elk jaar voor meer dan 24 miljoen frank aan paarden uit.

Nauwelijks was de oorlog uitgebroken, of de keizerlijke autoriteiten hebben volgens de uitvoering van een grondig bestudeerd, en sedert lang vastgesteld plan getracht, de fokkerij te gronde te richten ten bate van Duitsland. De beste Belgische fokpaarden zijn met geweld weggevoerd, zonder betaling of tegen absoluut onvoldoende betaling en zijn aan de Duitse landbouwers verkocht door de zorg van het ministerie van landbouw en landbouworganisaties. De methoden, door de Duitse autoriteiten gevolgd in de strijd tegen de Belgische fokkerij, zijn herhaaldelijk gewijzigd in de loop van de zeven maanden, die sedert de bezetting van het land zijn verlopen.

De periode van de inval, die van de wederrechtelijke rekwisities en die van de druk worden in afzonderlijke hoofdstukken besproken, terwijl een aantal documenten aan het rapport zijn toegevoegd.

Tenslotte wordt in het rapport besproken het kappen van bossen door de Duitse genie, in verschillende streken van België; het hout werd naar Duitsland gevoerd. Met rekwisities voor het bezettingsleger heft dit kappen van bomen niets te maken.

19 mei 1915

Aan een vonnis van de eerste kamer van de rechtbank van eerste aanleg te Brussel van 22 april 1915 wordt het volgende ontleend:

De actie had tot doel de betaling van drie maanden huur, zijnde 1200 frank, voor een huis, dat verweerder in huur had van de eiseres. Verweerder beriep zich op art. 10 par. 2 van het besluit van de Duitse gouverneur-generaal in België, d.d. 10 februari, en 27

maart 1915, tot verwijzing van de zaak naar de door dit besluit ingestelde jurisdictie. Eiseres hield staande, dat het besluit van 10 februari en 28 maart generlei wettelijke waarde bezat en dientengevolge de rechtbank het niet had toe te passen.

De rechtbank merkt in haar overweging o.m. het volgende op:

De wetten en gebruiken van de oorlog te land zijn vastgesteld en erkend door de Haagse Conventie van 18 oktober 1907, bekrachtigd door de Belgische wet van 28 mei en 9 oktober 1910, en het Duitse rijk heeft daaraan als contracterende partij zijn goedkeuring gehecht. De Haagse Conventie wijst de oorlogvoerende partijen de weg, die zij hebben te volgen, willen zij blijven binnen de grenzen van het recht, en zij is hierin geleid door overwegingen van humaniteit en rechtvaardigheid, gericht tegen misbruik van macht. Haar voorschriften zijn van bindende aard en elke der voornamelijk contracterende partijen is tegenover andere verantwoordelijk voor de nauwgezette uitvoering ervan door allen, die er deel van uitmaken (art. 3 van het verdrag). Art. 43 van het reglement, toegevoegd aan dit verdrag, luidt: "Wanneer het gezag van de wettelijke overheid feitelijk is overgegaan in handen van diegene, die het gebied heeft bezet, neemt deze alle maatregelen, die in zijn vermogen staan ten einde voor zoveel mogelijk de openbare orde en het openbaar leven te herstellen en te verzekeren en zulks, behoudens volstreekte verhindering, met eerbiediging van de in het land geldende wetten."

De macht van de bezetter is in wezen voorlopig en aldus begrensd, zoals ook de feitelijke toestand, waaruit zij is voortgesprongen. Zij wordt uitgevoerd buiten de soevereiniteit om, die steeds blijft het aandeel van de nationale overheid. Zodoende dragen de daden, waaruit zij blijkt, op generlei wijze een soeverein karakter en zo

deze daden verplichtingen met zich brengen evenals elk militair bevel, zo zijn zij toch verschillend, dank zij de oorsprong en de aard van de wet, die een rijp overwogen werk is, duurzaam, aangepast aan wel bepaalde behoeften, die een uitwetsel is van de wil van het volk en waarvan de verwezenlijking op de meest zekere wijze gewaarborgd is.

27 mei 1915

Men meldt van de Brabantse grens aan het Huisgezin.

De gemeente Kapellen heeft van de Duitse autoriteiten bericht ontvangen, dat zij is vrijgesteld van de betaling van 10.000 frank boete wegens vernieling van de spoorweg.

Volgens het zelfde blad heeft de stad Antwerpen de vorige week 23.000 frank moeten betalen voor de vernieling der woningen van de Duitsers op de dag der oorlogsverklaring.

28 mei 1915

Wij lezen in Antwerpsche Tijdingen:

Een groep burgers die bij de beschieting Antwerpen getrouw gebleven zijn, hebben het initiatief opgevat van een petitionnement, gericht tot het stadsbestuur, aan dit laatste vragend een officieel diploma uit te reiken aan al de bewoners van Antwerpen die hun haardsteden, niettegenstaande de bommenregen, niet hebben verlaten. Het verzoekschrift, dat opgeluisterd is door een prachtige waterverfschildering van Achille Kas, de talentvolle kunstenaar, ligt ter ondertekening.

3 juni 1915

Weigering der werklieden van het arsenaal der spoorwegen te Mechelen heeft de gouverneur-generaal op 30 mei het volgende doen tekenen:

“De Kreitschef van Mechelen heeft mij doen weten, dat zijn bevelschrift van 25 mei geen voldoende aantal geschoolde werklieden tot hervatting der werkzaamheden aan het arsenaal heeft kunnen bewegen.

Aangezien, zoals ieder, die niet bevooroordeeld is, uit het bevelschrift van 25 mei heeft kunnen zien, het volstrekt niet in de bedoeling der Duitse overheid ligt de arbeiders te verplichten voor het Duitse leger te werken en de werken waar het over gaat, alleen de belangen der Belgische bevolking beogen, ben ik verplicht de stad Mechelen en omgeving straf op te leggen door er alle economisch verkeer stil te zetten, zolang niet een voldoende getal werklieden van het arsenaal de arbeid hervat heeft.

Ik beveel dus hetgeen volgt:

Wanneer er woensdag 2 juni, om 10 uur 's morgens (Duitse tijd), 500 der vroegere werklieden van het arsenaal, die willen en kunnen werken, zich niet op het werk melden, zullen de volgende beperkende bepalingen voor het verkeer op 3 juni, 's morgens 6 uur, in werking treden:

- a. De spoorwegoverheden zullen alle verkeer van personen en goederen beletten, te rekenen vanaf de stations, liggende aan deze lijnen: Mechelen-Weerde, Mechelen-Boortmeerbeek, Mechelen-St. Katelijne Waver, Mechelen-Boskapelle, de eindstations inbegrepen. Het zal alle burgers op straffe verboden zijn deze stations te betreden.
- b. Elk verkeer van voertuigen (voor personenvervoer en voor goederenvervoer), van rijwielen, van auto's, van

buurtspoorwegen en van schepen, zelfs in doorvoer (behalve de transitie met schepen), zal verboden zijn in het gebied gelegen tussen de brug van de straatweg naar Duffel, de Nete en de Rupel, stroomafwaarts tot de samenvloeiing met het Kanaal van Brussel, de oostelijke oever van het Kanaal, naar het zuiden tot Verbrande Brug, benevens de wegen van Eppegem, Elewijt, enz.

De spoorstaven der buurtspoorwegen zullen op de grens van boven omschreven gebied worden opgebroken.

- c. Uitzondering op het in vorige alinea bepaalde zal alleen gemaakt worden voor de zendingen van het Nationale Comité, bestemd voor de bevoorrading van het verboden terrein.
- d. Het paspoortbureau zal gesloten worden.

Indien het economisch leven van Mechelen en omgeving, dat ik mij bijzonder beijverd heb te begunstigen, door deze maatregelen zwaar zou lijden zouden de schuld en de verantwoordelijkheid daarvoor liggen bij de werklieden van het arsenaal, die verblind genoeg zijn geweest om zich door hun leiders te laten beïnvloeden.”

5 juni 1915

Mechelen afgezonderd.

De Antwerpse correspondent van de Tijd meldt, op 3 dezer, dat Mechelen gestraft is met afzondering van de buitenwereld, “omdat de Belgen weigeren in hun eigen staatsarsenaal voor hun vijanden te werken. Er waren geen werklieden genoeg, de vroegere werklieden wilden niet weer aan de slag gaan. Toen kreeg de burgemeester bevel de werklieden op te roepen. De echte Belg weigerde. Er kwam nieuw bevel, krachtig bevel. Onmiddellijk moest de burgemeester de werklieden oproepen, anders werd Mechelen

gestraft met 500.000 mark. De schepenen beraadslaagden met het hoofd der stad en men besloot die uiterst zware boete te ontgaan, maar toch niets tegen het eigen vaderland te ondernemen: en men plakte per plakbrief de oproep aan, maar met vermelding, dat dit door de Duitse overheid was afgedwongen. De uitwerking was begrijpelijk, zoals men verwacht had: er kwamen geen Belgen zich als werklieden aanmelden.”

De 30^e mei werd toen per plakbrief en in de bladen het volgende besluit van generaal von Bissing, gouverneur-generaal in België, bekend gemaakt:

“De Kreiz-chef van Mechelen heeft mij medegedeeld, dat zijn bekendmaking van 25 mei er niet toe geleid heeft een voldoende aantal vakwerklieden het werk in het arsenaal te doen opnemen.

“Aangezien het door de bekendmaking van 5 mei voor ieder weldenkend burger duidelijk moet zijn, hoe bij alle werk, door het Duitse bestuur verlangd, in geen geval sprake is van te leveren arbeid voor het Duitse leger, maar alles veeleer in het belang van het verkeer voor de Belgische bevolking is gedaan, zo zie ik mij gedwongen, voortaan de stad Mechelen en omgeving met het afbreken van alle zakenverkeer zolang te straffen, tot de arsenaalwerklieden in voldoende aantal tot hun plicht teruggekeerd zijn.

“Ik bepaal derhalve: Indien niet woensdag 2 juni, 10 uur 's voormiddags, Duitse tijd, vijfhonderd vroeger in het arsenaal werkzaam geweest zijnde Belgische arbeidswilligen zich voor werk aangemeld hebben (arbeidswilligen kunnen zich dagelijks van 8 tot 12 uur 's voormiddags en van 2 u 30 tot 6 uur 's namiddags, Duitse

tijd, aan het portaal van het arsenaal aanmelden), worden volgende verkeersbeperkingen de 3^e juni vanaf 's morgens 6 uur ingevoerd:

- a. Het spoorwegbestuur heeft bevel ontvangen alle personen- en goederenverkeer van en naar de stations aan onbestaande lijnen te verhinderen: Mechelen-Weerde, Mechelen-Boortmeerbeek, Mechelen- Sint Kathelijne Waver, Mechelen-Kapelle op den Bosch en eindstation inbegrepen. Voor ieder burgerpersoon is het verboden en strafbaar de stations te betreden.
- b. In het gebied van Chaussée-brug Duffel, langs de Nete en Rupel stroomafwaarts, tot aan de monding van het kanaal naar Brussel, langs de oostzijde daarvan naar het zuiden, Nijnelaar, Boortmeerbeek, Rijmenam, Wuynes, Ghem, Elewijt, Wippendries, Bergscheide, Canijnelaar, Peulis, Hoogstraat, Onze Lieve Vrouw Waver, Beukhevel, Berkhoef, Chaussée-Brug, Duffel, wordt ieder verkeer met voertuigen (personen- of lastvoertuigen) rijwielen, automobielen, trams, zowel als het scheepsverkeer, ook het doorgangsverkeer, met uitzondering van het scheepsdoorgangsverkeer, onvoorwaardelijk verboden. De tramwegen worden aan de grens van het genoemde gebied door het wegnemen van spoorstaven afgebroken.
- c. Uitgezonderd van de bepaling onder b. zijn alleen de transporten ter verzorging van het afgesperde gebied door het Comité National.
- d. Het pasbureel Mechelen wordt gesloten. Indien het zakenverkeer van Mechelen en omgeving, voor welke ontwikkeling ik bijzondere moeite heb gedaan, door het in werking treden van bovenstaande beperkingen van het verkeer hard getroffen wordt, is dit alleen te wijten aan de bekrompenheid en ophitsing der arsenaalwerklieden.

De correspondent van de Tijd besluit met de mededeling, dat de Belgen toch "weigeren voor de vijand te werken op hun eigen arsenaal."

8 juni 1915

Elektrische geleidingen langs de Nederlands-Belgische grens.

Blijkens mededeling van het Duitse gezantschap zijn langs zekere gedeelten der Nederlands-Belgische grens elektrische leidingen aangebracht, waardoor van 7 juni af een elektrische stroom wordt geleid, ten gevolge waarvan het aanraken van die geleidingen ernstige ongelukken kan teweegbrengen.

De plaatsen, waar deze elektrische geleidingen zich bevinden, zijn door de Duitse militaire overheden op duidelijke, uit de verte goed waarneembare wijze aangegeven.

Van de Zeeuws-Vlaamse grens schrijft men:

De Duitse overheid is begonnen, langs de grens elektrische draden laten spannen. Met de personen, die gedeeltelijk in Holland en gedeeltelijk in België wonen, wordt overleg gepleegd, of ze wenselijk te vallen binnen dan wel buiten de draden. Ik woonde vrijdag toevallig een dergelijke bespreking bij. De Duitsers zijn in deze kwestie zeer gemoedelijk. Personen, die liever binnen Holland wonen, wordt dit toegestaan en de draad wordt dan ongeveer 5 meter van het huis gespannen, zodat het gedeelte, wat tot België behoort, nu ook tot Holland zal gerekend worden.

Dr. Terwagne, het socialistisch lid van de Belgische Kamer en lid van de gemeenteraad van Antwerpen, heeft van de afdeling Antwerpen der Belgische werkliedenpartij de volgende brief gekregen:

Waarde partijgenoot. Aangezien in deze moeilijke tijden uw aanwezigheid als mandataris van onze Partij hoogst noodzakelijk is, zo drukt de Werkersbond van Antwerpen de hoop uit, dat gij zo

spoedig mogelijk uw werkzaamheden als gemeenteraadslid zult komen hervatten.

Indien gij aan die wens niet kunt voldoen, gelieve ons dan te laten weten of gij bereid zijt uw mandaat neer te leggen, opdat de nodige maatregelen zouden kunnen getroffen worden. De belangen en de toekomst van de partij staan op het spel.

Dr. Terwagne heeft geantwoord:

Gezellen. In uw brief van de 12^e mei, door mij de 27^e ontvangen, wilt gij mij wel verzoeken, "mijn werkzaamheden als gemeenteraadslid te hervatten", oordelend dat mijn tegenwoordigheid in Antwerpen noodzakelijk is.

Laat mij toe u te zeggen, dat ik de mening toegedaan ben dat de bezigheden als gemeenteraadslid zoals ik die aanvaard heb en in praktijk gebracht gedurende 15 jaar, niet behelzen het verbeuren en opofferen der vrijheid. Het college van burgemeester en schepenen heeft als opdracht te zorgen, voor zover het mogelijk is, voor het beheer der stad. Maar deze verplichting valt niet ten deel aan het raadslid.

Wees dus zo goed deze brief aan de overheid mede te delen en mij de ontvangst te melden van mijn ontslag.

Ik wil u openhartig bekennen, dat de "belangen der partij" op het ogenblik niet de voornaamste van mijn bezigheden en mijn besommeringen uitmaken.

10 juni 1915

Aan een Belgisch blad hebben wij enkele dagen geleden de briefwisseling ontleend, die tussen de afdeling Antwerpen der

Belgische werkliedenpartij en Dr. Terwagne, kamerlid en lid van de gemeenteraad te Antwerpen, had plaats gehad, over de afwezigheid van Dr. Terwagne uit Antwerpen. Wij namen de briefwisseling over, zoals wij haar vonden. De afdeling had, gelijk men zich zal herinneren, aan Dr. Terwagne gevraagd zijn werkzaamheden als gemeenteraadslid te komen hervatten, of, zo hij aan deze wens niet kon voldoen, zijn mandaat neer te leggen. Dr. Terwagne meldt ons thans, dat uit zijn antwoord een gedeelte was weggelaten. Wij laten het thans in zijn geheel volgen:

Dr. Terwagne heeft geantwoord:

Gezellen. In uw brief van de 12^e mei, door mij de 27^e ontvangen, wilt gij mij wel verzoeken, "mijn werkzaamheden als gemeenteraadslid te hervatten", oordelend dat mijn tegenwoordigheid in Antwerpen noodzakelijk is.

Laat mij toe u te zeggen, dat ik de mening toegedaan ben dat de bezigheden als gemeenteraadslid zoals ik die aanvaard heb en in praktijk gebracht gedurende 15 jaar, niet behelzen het verbeuren en opofferen der vrijheid. Het college van burgemeester en schepenen heeft als opdracht te zorgen, voor zover het mogelijk is, voor het beheer der stad. Maar deze verplichting valt niet ten deel aan het raadslid.

Van de andere kant heb ik als afgevaardigde van de tweede kamer de plicht mijn vrijheid van handelen te bewaren, ten einde bij te dragen tot de belangen en de verdediging van het land.

De Duitse machthebbers, waarvan gij de heerschappij ongelukkig moet ondergaan, hebben het zo goed begrepen, dat, toen er kwestie was, de Belgische kamers in Havre bijeen te roepen, zij een

lijst opstelden van afgevaardigden, die aan de grens moesten worden aangehouden.

Gij verzoekt mij u te doen weten, of ik geneigd zou zijn, mijn mandaat als gemeenteraadsheer neer te leggen. Gaarne geef ik u deze voldoening, ofschoon mijn vrienden het mij afraden.

Wees dus zo goed deze brief aan de overheid mede te delen en mij de ontvangst te melden van mijn ontslag.

Daar gij schrijft, dat de belangen en de toekomst van de partij op het spel staan ... ben ik gelukkig, dat gij mij de gelegenheid verschafft, deze te vrijwaren door mijn ontslag.

Ik wil u openhartig bekennen, dat de "belangen der partij" op het ogenblik niet de voornaamste van mijn bezigheden en mijn besommeringen uitmaken.

14 juni 1915

Onze correspondent schrijft uit Brussel, d.d. 12 dezer:

Vanmorgen heeft de gouverneur-generaal bij aanplakking bekend gemaakt, dat te Mechelen een voldoende aantal werklieden weer aan de arbeid zijn gegaan en dientengevolge de tegen die stad genomen maatregelen zijn ingetrokken.

19 juni 1915

Antwerps centraal bureau voor inlichtingen aan vluchtelingen, Kunstlei 64, Antwerpen.

De comités der Nederlandse en Belgische afdelingen maken bekend, dat in de vergadering van 16 dezer is besloten het bureel

te Antwerpen, Kunstlei 64, met ingang van 19 dezer definitief te sluiten. De stationsdienst is overgenomen door de afdeling Antwerpen van de Union Internationale pour la Protection des jeunes Filles, en de arbeid ten behoeve der kinderen zal in het vervolg een onderdeel uitmaken van de zorgen van het Hulpcomité der provincie Antwerpen.

21 juni 1915

De bijzondere correspondent van de Vlaamsche Stem seint van de grenzen, dat te Antwerpen geen kranten meer uitkomen. Deze maatregel werd genomen door de bladen zelf, "Het Vlaamsche Nieuws" uitgenomen, die er voor bedankten langer onder Duitse censuur te verschijnen.

26 juni 1915

Te Antwerpen heeft de onderpastoor der O. L. Vrouwkerk, de heer Reuser, vertegenwoordiger van het huisvestingscomité, met steun van zijn parochianen, een zuigelingenasiel opgericht, waar reeds 42 zuigelingen verpleegd worden en dat wat inrichting en verzorging betreft, als een modelinstelling mag gelden.

Een bekend Antwerps kinderdokter, de Heer Dox, heeft er de leiding.

30 juni 1915

Het Belgisch Bureel zendt ons de reproducties van drie foto's, genomen in het atelier van de – nu te Londen hard werkende – schilder Isidoor Opsomer uit Lier. Kieken van de toestand van dit atelier na een bezoek van Duitse soldaten. Het is er alles één verschrikkelijke rommel en wanorde; over een portret zijn dikke

verfstrepen getrokken, op een groot schilderij zijn Duitse woorden gekalkt. De heer Charles Herbiet schrijft erbij:

“Deze foto’s zijn genomen in het atelier van mijn vriend Isidoor Opsomer, korte tijd nadat de Duitse troepen Lier binnenvielen. De toegang tot zijn atelier ontsloot de kunstenaar slechts voor degenen van wie hij hield of van wie hij wist dat zij de schoonheid lief hadden. Wie er binnen trad, was het plechtig te moede: hart en ogen waren reeds voorbereid door de stemmingsvolle versiering van de woning van deze kunstenaar, voor wie smaak en maat de regelaars zijn van het leven. Maar de Duitsers zijn gekomen ...

Ziehier hun werk. Korte tijd na de ramp, die hem zo smartelijk trof, kreeg ik een brief van Isidoor Opsomer. Hij schreef mij: “Vreselijk ziet het er uit in mijn atelier. Op mijn schilderijen hebben ze met grote letters geschilderd: Deutschland! Deutschland über alles! Ze schijnen er pret in te hebben gehad mijn doeken stuk te snijden, mijn etsen, foto’s en documenten te verscheuren, mijn antiquiteiten stuk te slaan.”

2 juli 1915

De beiaard te Mechelen.

Onze correspondent te Antwerpen schrijft ons:

Naar ik uit de mond van een “bevoegd” Mechelaar verneem, zijn de klokken van de beiaard op de Romboutstoren, die zo fel bestookt is geworden tijdens de beschieting, geheel onbeschadigd gebleven. Alleen de cabine van de beiaardier, Jef Denijn, werd vernield. Het zal, voor velen, ook in Noordnederland, een heuglijke tijding zijn.

15 juli 1915

Uit Roosendaal meldt men aan het Nieuws van de Dag:

De grens is voor de inwoners van Essen weer geopend, doch de bepalingen zijn zeer verscherpt. Vrouwen mogen 's morgens om 7 uur, na hun pas genomen te hebben, tot 's avonds 7 uur zich naar Nispen en Roosendaal begeven; mannen van 's morgens 10 uur tot 's avonds 7 uur. De pas geldt echter steeds tot aan Roosendaal. Zij die verder in Holland zaken hebben en een of twee dagen weg willen blijven, moeten een storting van 500 tot 5000 mark bij het Duitse pasbureau deponeren. De gewone passen tot Roosendaal zijn tot 's avonds zeven uur geldig. Zij die om 7 uur niet in Essen present zijn, worden beboet met 100 tot 500 mark.

17 juli 1915

Ons onderhoud met minister Churchill.

Londen, 5 juli.

De heer Churchill (en ik zal wat een gesprek was, zoveel mogelijk in monoloogvorm overbrengen), verheelde mij zijn opvatting niet, dat, aardrijkskundig en strategisch beschouwd, de territoriale regeling aan de Scheldemond hem onnatuurlijk voorkwam. En zij heeft de zaak der bondgenoten zonder twijfel geschaad. Indien Antwerpen transporten langs de Schelde had kunnen toegevoerd krijgen, had het niet behoeven te vallen en het Belgische leger zou op de Netelinie hebben kunnen standhouden in plaats van op de IJzerlinie. Ik zegde dat niet iedereen in Nederland er zo over dacht en de minister sprak mij niet tegen, toen ik te verstaan gaf, dat de nadelen van onze heerschappij over de Schelde niet uitsluitend de ene partij troffen, aangezien zij op het ogenblik Antwerpen gesloten hield voor de Duitsers. Maar wat hiervan zij, "versta mij niet verkeerd", sprak hij, "ik bedoel geen verwijt. Indien Nederland deze

schending van haar onzijdigheid had toegestaan, zou het zijn aangevallen en misschien voor een groot deel bezet door de Duitse legers. Dit zou een offer zijn geweest, dat niemand het recht had van Nederland te vragen of te verwachten. Niemand heeft het recht om Nederland van zijn onzijdigheid een verwijt te maken. In onafhankelijke staat zag het zijn belang daarin en het had het volste recht om in overeenstemming daarmee te handelen. En hebben wij geen bewijs gegeven, dat wij dat recht menen te erkennen? Op het kritiekste ogenblik hebben wij het stipt onthouden. Wij hebben zelfs niet gevraagd, zelfs niet gezinspeeld op doortocht. Dat wij in het vervolg van de oorlog ons tot enige aanslag op Nederlands onzijdigheid zouden laten verleiden, is onmogelijk, ondenkbaar. Wij gaan het beginsel waarom wij strijden, niet zelf vernielen, nadat we er zo ontzettend veel voor hebben opgeofferd. Ge kunt er volkomen verzekerd van zijn, dat wij er onder geen omstandigheden aan zullen denken om op Nederland enige druk te oefenen, ten einde het zijn onzijdigheid te doen verlaten.

Ik geloof wel, dat de Hollanders goed doen, zich gereed te houden. Maar het gevaar dreigt nimmer van onze kant. Ik behoef aan een Hollander wel niet uit te leggen, dat België in handen van de Duitsers het einde van Nederlands onafhankelijkheid zou betekenen: een vrij Nederland is onbestaanbaar met een Duits Antwerpen. Maar dit zijn zaken, waarin uw eigen staatslieden en uw eigen volk moeten beslissen. Er zijn intussen mogelijkheden van wezenlijk gevaar. Duitsland kan er toe gedreven worden om Holland aan te vallen. Duitsland raakt in de positie van het wilde beest in zijn wei, dat de vlammen nader en nader ziet komen en links en rechts zijn wanhopige uitvallen doet. Gelukkig dat gij een goed en dapper leger hebt, en ook uw bewonderenswaardige waterlinie.

In elk geval zult gij begrijpen, dat wij, die ons hebben opgeworpen als de kampioen van een verdrukte kleine natie, zonder ons zelf onmogelijk te maken geen andere kleine natie in haar onbetwistbare rechten kunnen gaan krenken. En ge begrijpt dat na deze oorlog, wanneer wij hem tot een overwinning hebben gebracht – en dat zullen wij zeker! – de positie der kleine staten sterker zal zijn dan ooit tevoren. De misdadiger, die zich aan het kleine België vergrepen heeft, zal daar staan, en zijn tuchtiging als een afschrikkend voorbeeld. En wat ge nu zegt, dat sommigen in Holland beducht zijn, dat op het vredescongres, wanneer de bondgenoten daar de lakens hebben uit te delen, zal ter sprake komen, dat men Nederland zou voorstellen om Zeeuws-Vlaanderen af te staan tegen een stuk Duits grondgebied, Oost-Friesland of iets dergelijks, - wij zijn nog zo ver van de vrede af: deze zaken zijn nog nauwelijks, zo al, besproken. Maar nog eens, het zou tegen het diepste wezen van de zaak indruisen om een land als Nederland slecht te behandelen of te dwingen met bedreigingen of met geweld, nu of later, en onder wat voorwendsels of omstandigheden ook.”